

Representantforslag nr. 72

(2008–2009)

fra stortingsrepresentantene Ine Marie Eriksen Søreide, Bent Høie, Gunnar Gundersen, Sonja Irene Sjøli, Olemic Thommessen og André Oktay Dahl

Dokument nr. 8:72 (2008–2009)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Ine Marie Eriksen Søreide, Bent Høie, Gunnar Gundersen, Sonja Irene Sjøli, Olemic Thommessen og André Oktay Dahl om styrkede rettigheter for barn, unge og voksne med kommunikasjonsvansker

Til Stortinget

BAKGRUNN

Alle skal ha like muligheter til å utvikle seg selv og sine evner. Språk gir mulighet til å kommunisere, og det bidrar til identitetsdannelse og til å oppleve tilhørighet i et fellesskap. Ved hjelp av språket lærer man å forstå seg selv og omverdenen. Språkutvikling er derfor noe av det mest betydningsfulle som skjer i våre liv, og det er helt avgjørende for vår intellektuelle, sosiale og emosjonelle utvikling.

Området språkvansker er mangfoldig og omfattende. Språkvansker innebærer å ha problemer med å tilegne seg språket, enten det gjelder forståelse eller uttrykk. Barn som har vansker med å tilegne seg språk, kan bli hindret i sin utvikling.

Vanskeligheter med å kommunisere med andre mennesker får konsekvenser på alle livsområder – uansett alderstrinn. Konsekvensene for barnets utvikling, særlig på det kognitive området, avhenger av barnets evne og muligheter til å kommunisere. Tanker forutsetter språk. Språk utvikles i et språkmiljø og læres gjennom bruk.

ALTERNATIV OG SUPPLERENDE KOMMUNIKASJON (ASK)

Med alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) menes alle former for kommunikasjon som

støtter eller erstatter vanlig tale for personer som ikke har mulighet for å uttrykke seg gjennom tale. Alternativ kommunikasjon, som prosessen å utvikle en erstatning for talen, og supplerende kommunikasjon, refererer til prosessen som forsterker og støtter eksisterende språkferdigheter. Opplæringen i alternativ kommunikasjon kan ha en dobbel hensikt; å fremme eller støtte talen, og sikre en alternativ kommunikasjonsform dersom personen ikke lærer å snakke. Ved å benytte ASK vil barnet kunne ta initiativ, få oppmerksomhet, uttrykke grunnleggende behov, velge å delta i aktiviteter og være i dialog. Barnet vil dermed få mulighet til å styrke sin deltakelse i daglige situasjoner sammen med andre barn, og det vil gis mulighet til å påvirke sine omgivelser.

Alternativ kommunikasjon kan ikke begrenses til én type kommunikasjonshjelpemiddel, symboler eller kommunikasjonsmåte. Barnets egne naturlige tegn (kroppsspråk og lyder) er også en del av barnets uttrykksmåter i dette samspillet. Ordforrådet i alternative kommunikasjonssystemer kan bestå av manuelle, grafiske og materielle tegn – ofte kalt tegnsystemer. Håndtegn og manuelle tegn henviser til det samme og omfatter bl.a. døves tegnspråk.

BEHOV FOR ENDRINGER I OPPLÆRINGSLOVEN

Mange barn og unge vil aldri kunne benytte talen som kommunikasjonsform. I Norge teller denne gruppen ca. 16 000 personer. Ca. 6 480 av dem er barn og ungdommer i alderen 1–18 år (Tetzchner og Martinsen, 2002). Det vil si ca. 360 barn i året. Dette er en sammensatt gruppe hvor man finner personer som har vansker med å forstå talespråk, personer som forstår alt – mange kan selv gå, mens andre har så store motoriske vansker at de kun kan kontrollere øyene. Felles for disse er at de trenger en annen form for

kommunikasjon enn talen. De trenger alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK).

Denne gruppen må ikke forveksles med de som er døve og har hørselsnedsettelse. Når det gjelder barn med hørselsnedsettelse og døve, finnes det ca. 185 per årskull (tall fra Norges døveforbund). De barna som har hørselsnedsettelse og de som er døve har rett til å få opplæring i og på tegnspråk, dersom de har tegnspråk som førstespråk og en sakkyndig vurdering som begrunner dette. Omsorgspersonene rundt disse barna får, gjennom Statped's hørselssentre, tilbud om 40 ukers opplæring i tegnspråk frem til barnet fyller 16 år. Målsettingen er å sikre best mulig kommunikasjon mellom foreldre og barn.

Barn som mangler talespråk, og som derfor trenger ASK som kommunikasjonsform, mangler denne retten i opplæringsloven. De vokser derfor ofte opp med lav kommunikativ tilgjengelighet, og tiltak blir ofte satt sent i gang. Tidlig identifisering av behov for ASK er en avgjørende forutsetning for tidlig intervensjon som kan sikre barn kommunikativ tilgjengelighet i hjem, barnehage/skole og fritid. Omsorgspersonene rundt disse barna får heller ikke tilbud om 40 ukers opplæring i ASK. Dette fører til at mange barn og unge blir sittende uten muligheter til å kommunisere, verken med sine foreldre eller andre.

I FNs konvensjon om barns rettigheter står det at barn har ytringsfrihet, og at barn med funksjonsnedsettelse bør ha et fullverdig og anstendig liv under forhold som sikrer verdighet, fremmer selvstendighet og bidrar til barnets aktive deltakelse i samfunnet. Dersom personer som mangler talen skal kunne bruke ytringsfriheten sin, må denne gruppen få opplæring i og på sitt språk på lik linje med andre grupper som ikke kan kommunisere funksjonelt ved bruk av tale. Omsorgspersonene og nære fagpersoner rundt disse personene trenger også opplæring i denne formen for språk og kommunikasjon. FN-konvensjonen om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne likestiller alternativ og supplerende kommunikasjon med tegnspråk og tale.

Det er grunn til å tro at behovet for opplæring hos barn som mangler talen, er like stort som hos de som er døve og de med nedsatt hørsel. Det fremstår som uforståelig at det opereres med ulike rettigheter for elevgrupper som har parallelle behov, både når det gjelder opplæring og når det gjelder kvalifisering av nærpersoner som kommunikasjonspartnere.

Det kan ikke forventes at lærerne har kompetanse til å undervise og legge til rette for elever med alle slags funksjonshemninger, men når de får slike elev-

er, bør de ha et støttesystem heller enn et oppbevaringssystem. Tilbud om høyere utdanning innen ASK på universitet eller høyskole er nødvendig for å sikre at undervisningspersonalet får relevant faglig og pedagogisk kompetanse.

Det er svært viktig at opplæringstilbudet i størst mulig grad tilpasses den enkelte og foreldrenes behov. Mangel på undervisningsmateriell, lite koordinert og kvalitetssikret tilbud og et oppstykket finansierungsansvar fører i dag til et lite tilfredsstillende tilbud for dem som i dag har behov for ASK.

Det er et stort behov for at grunnleggende kunnskap om ASK blir en del av pedagogiske, spesialpedagogiske og helsefaglige utdanninger. Behovet er i dag stort, så derfor må tiltak iverksettes så snart som mulig. Undervisningspersonell skal etter opplæringsloven ha relevant faglig og pedagogisk kompetanse, men det skjer ikke i dag. Mange mangler i dag relevant kompetanse. Det er i dag mangel på utdanninger på universitets- og høyskolenivå som tar for seg ASK som et eget område. Studietilbud om videreutdanning innen ASK finnes bare ved Høgskolen i Vestfold (30 + 30 studiepoeng som deltidsstudie), men det koster rundt 20 000 kroner. Tilsvarende formalutdanninger ved høyskolene får økonomisk støtte, og de har til sammenligning en pris på under 1 500 kroner.

I dag er tilbudet innen ASK i for stor grad preget av tilfeldigheter, og mye av arbeidet blir utført på dugnad. Det er derfor viktig å øke kompetansen om ASK på system- og individnivå, slik at brukerne i mindre grad blir avhengige av tilfeldige enkeltpersoner. Personer med behov for ASK bør ha samme rett til opplæring i sin kommunikasjonsmåte som andre.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber Regjeringen foreslå endring i opplæringsloven slik at elever som trenger utvikling i talespråk, tegnspråk, alternativ kommunikasjon, supplerende kommunikasjon, eller en kombinasjon av disse, sikres like rettigheter i lovverket.
2. Stortinget ber Regjeringen opprette et nasjonalt kompetansesenter som skal utvikle, videreutvikle og formidle kompetanse om alternativ og supplerende kommunikasjon.

1. april 2009